

VÁCLAV A KAMILA BENDOVI

Alice Horáčková

příběh lásky a odvahy

ARGO

Václav a Kamila Bendovi

Příběh lásky a odvahy

ARGO

VÁCLAV A KAMILA BENDOVI

Alice Horácková

příběh lásky a odvahy

Vydání knihy finančně podpořilo Ministerstvo kultury České republiky.

Nakladatelství děkuje Ústavu pro studium totalitních režimů
za pomoc při vydání této knihy.

Autorka děkuje Tchajpejské hospodářské a kulturní kanceláři za tvůrčí stipendium.

Copyright © Alice Horáčková, 2025

Photographs © rodinný archiv Kamily Bendové, Jiří Bednář, Ivan M. Havel,
Dagmar Hochová, Ivan Kyncl, Ondřej Němec, Jaroslav Nešetřil, Martin Poš, Richard Klíčnick,
archiv Ladislava Kouby, archiv Jiřího Gruntoráda, ČTK — Zuzana Humpálová,
Merta, Michal Růžička / MF DNES + LN / Profimedia, ČTK — Michal Doležal, ČTK —
Vladimír Černík, ČTK — Vladislav Galgonek, Michal Růžička / MF DNES + LN / Profimedia,
Viktor Chlad / Lidové noviny / Profimedia, MAFRA — Jiří Turek, Libri prohibiti,
Archiv bezpečnostních složek — fond Správa sledování SNB, 2025

ISBN 978-80-257-4743-8 (váz.)

ISBN 978-80-257-4778-0 (e-kniha)

Předmluva

Tato kniha měla být původně biografií Václava Bendy. Vznikala skoro čtyři roky za velkorysého přístupu rodiny Bendových. „Co objevíte, to objevíte, a jak si to uspořádáte, necháme na vás,“ řekli mi Marek a Patrik Bendovi na naší první schůzce na jaře 2021. Přijali i to, že se životopis jejich otce dokonce rozšířil i na životopis jejich matky Kamily — poté, co jsem si s ní začala povídat, uvědomila jsem si, že její příběh je natolik provázaný s Václavovým, že by bylo pošetilé je rozplétat.

Bendovi mi poskytli neomezený přístup do rodinného archivu, který je zároveň archivem disentu. Obsahuje stovky neuspořádaných a obtížně čitelných rukopisů i tiskopisů (Bendovy autorské texty, rozsáhlou korespondenci, dokumenty, noviny, výstřižky, anonymy...).

Kamila je jediným člověkem, který se v těch složkách, fóliích, fotografických albech, krabicích a kufrech vyzná. Byla mi skvělou průvodkyní a já všemi těmi materiály v úžasu listovala u našich pravidelných šálků čaje a občas jsem nahlas přečetla něco, co na mě z textů vyskočilo — jako třeba útržek Bendovy vzpomínky na jejich první seznámení.

„Proboha, co jsem vám to dala!“ zčervenala Kamila, ale text mi už nechala (a já z něj cituji v knize). Během celé spolupráce se mi nestalo, že by mě Kamila nebo někdo z Bendových jakkoliv usměrňoval, natož cenzuroval. Kamila mě dokonce nechala nahlédnout do svých diářů, kam si psala impulzivní poznámky (říká jim „výkřiky“), a poskytla mi svou soukromou — a velice upřímnou — korespondenci s manželem z dramatických dnů v porodnici.

Po čase jsem pochopila, že se Kamily můžu zeptat úplně na všechno.

Když jsem o tom později mluvila s dalšími pamětníky, říkali mi: „To patří k otevřenosti disentu. Když bojujete s režimem a jde vám o krk, tak na přetvářku nemáte čas.“

Tři otázky

„Nejsi tak ošklivá, jak jsem si tě představoval,“ uznal Václav Benda, když na tramvajové refýži na Malostranském náměstí poprvé spatřil Kamilu Neubauerovou.¹ Byl pátek odpoledne, konec listopadu a lidé se choulili do zimníků. Kamile s Václavem bylo sedmnáct let, ale měli jasno v tom, že nejdou na rande, že tohle bude intelektuální setkání. Oba ten rok zazářili v československé matematicko-fyzikální olympiádě a oba patřili na svých školách k nejlepším studentům. Václav si přál nadcházející matematickou hvězdu poznat, protože o ní hodně slyšel, a Kamila toho zas hodně slyšela o Václavovi.

Od tramvaje zamířili do Lobkovické vinárny, kam se troušili i další spolužáci. Václav cestou Kamile vysvětloval, že pár matematicek už viděl a všechny vypadaly příšerně. Kamila měla na jazyku jedovatou poznámku, jestlipak Benda ví, že o něm kamarádi mluví jako o géniovi s velkou šiřatou hlavou? A že ji jeden z nich popsal jako „osmihran“?²

Poznámku však spolkla, o fyzickém vzhledu se bavit nechtěla, a ani tou matematickou vlastně ještě nebyla, zatím jenom chodila do speciální třídy pro nadané studenty v pražských Nuslích. Měla jemnou tvář, dlouhé tmavé vlasy a za skly tlustých brýlí modrozelené oči. Nepovažovala se za krásnou, spíš za ctnostnou, vinárny a courání po večerech ji nebavily. Spolužáci ji vnímali jako „copatou vzorňačku“.

„Já byla tak příšernej šprt, že když na to vzpomínám, tak se za to stydím. A vždycky jsem si připadala ošklivá. Na druhou stranu jsem věděla, že jsem docela chytrá a dokážu se s lidmi bavit na úrovni,“ říká Kamila. Na ten listopadový podvečer se nijak zvlášť nevyšňořila, jako se později nevyšňoří ani na svou vlastní svatbu. První kabát si koupí až v pětačtyřiceti letech.

Benda byl jedničkář a primus třídy na holešovické dvanáctiletce, ale s jinými ctnostmi to nepřeháněl. Místo školy hrál monopoly a doma pořádal dopolední mejdla pro kamarády. Pražské podniky měl v malíčku a v Lobkovické vinárně si pravidelně dopřával „cigárko a panáka skotské“.

Lobkovická vinárna se nacházela ve Vlašské ulici nedaleko americké ambasády a měla úžasnou atmosféru. „Všechno bylo plyšový a ten plyš

1 Rozhovor s Kamilou Bendovou, 18. 5. 2021, Karlovo náměstí

2 Rozhovor s Petrem Steinerem, 1. 7. 2021, Dejvice

byl prosycený tabákovým dýmem,“ vzpomíná Václavova spolužačka Eva Kostohryzová, která v maturitním ročníku přestoupila do výběrové třídy ke Kamile, a Václava s ní tak vlastně propojila. „Jednou za měsíc jsme si tam hráli na honoraci. Nikdo nás tam nikdy nelegitimoval.“³ Panák skotské v Lobkovické tenkrát vyšel na třicet korun, takže si ho Kostohryzová vychutnávala hodně dlouho, a když byla sklenka prázdná, z měsíčního kapesného jí už nic nezbylo.

„Byla to taková hogo fogo vinárna a na tu dobu tam měli velmi dobré víno,“ vybavil si jiný Kamilin spolužák Pavel Bratinka, který se intelektuálního setkání dokonce účastnil. „Bylo nás tam tehdy pár spolužáků. Nevím, jestli měl někdo narozeniny. Tam jsem Vaška viděl poprvé.“⁴

Kamila usrkávala sodovku u stolu hned nalevo u dveří: „Seděla jsem naproti Vaškovi a bylo tam příjemné přítomí.“ Václav kouřil a řeč byla o škole, spolužácích, blížící se maturitě i o tom, co bude po ní. A pak začal Václav Kamile zničehonic klást otázky. Zná Sigmunda Freuda a co si o něm myslí?

Zakladatel psychoanalýzy nebyl v socialistickém Československu takový pojem, jakým je dnes, ale Kamila toho o něm dost věděla od svého staršího bratra Zdeňka.

Benda uznale pokýval osmihranem a zeptal se Kamily, co soudí o současné politické situaci, načež pokýval ještě jednou. Kamila si připadala jako u tabule, ale patřilo k její premiantské povaze, že i ve vinárně chtěla uspět na výbornou.

A potom Benda položil tu třetí a nejdůležitější otázku: „Co víš o *Malém princovi*?“

„*Malý princ* tenkrát ještě nebyl přeložený do češtiny, existoval pouze ve slovenském překladu, jenže já ho četla se svým bratrem francouzsky. Tak jsem to začala Vaškovi vyprávět,“ vzpomíná Kamila. Okamžitě cítila, že se v tu chvíli něco změnilo. Sebevědomý mladík se sklonem poučovat najednou zmlkl a pozorně naslouchal. „Byly to jediné tři otázky, na které jsem v životě uměla odpovědět, a vystačily mi na celý život“, shrnuje dávné intelektuální setkání se svou typickou sebeironií Kamila.

Když budoucí manželé scházeli z Lobkovické vinárny zpátky k tramvaji, už byla skoro tma a před americkou ambasádou postávaly hloučky

3 Rozhovor s Evou Kostohryzovou-Stehlíkovou, 15. 7. 2021, Károv

4 Rozhovor s Pavlem Bratinkou, 13. 7. 2021, Dejvice

lidí. Vykřikovali něco o atentátu a vzrušeně u toho máchali rukama. Bylo dvaadvacátého listopadu 1963 a v Dallasu ten den zavraždili amerického prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho.

Páravý zvuk byl velmi jemný

Seznámení se svou budoucí ženou považoval Václav Benda za magický okamžik, kterým k němu cosi promlouvalo: nikotinové opojení, smrt amerického prezidenta, souznění nad *Malým princem*... Lobkovická vinárna jako počátek všeho se objevuje nejen v pozdějších dopisech z vězení, ale i v torzu jednoho zažloutlého strojopisu.

„Něco z této pošetile výbušné urputnosti tu bylo již od první chvíle,“ napsal Benda zřejmě na sklonku šedesátých let, kdy jako mladý básník toužil po literární kariéře, a není úplně jasné, jestli ta pošetile výbušná urputnost souvisela s Kamilou, s ním nebo s tou zvláštní chvílí.

Vzpomínka má lehce erotický nádech, s nímž kontrastuje autorův „molvatý“ styl: „Vyprávění o květině Malého prince vyvolalo můj velmi konkrétní, obdivující se, skoro mne svádí říci fascinující zájem, byl jsem upoután mimikou a zvláště pohyby obou volných částí límce velmi staře a molovatě vyhlížejících šatů, které se bezpochyby pokoušely svést k pomalému, nenásilnému roztržení. Skutečně se také o několik měsíců později za značně změněných okolností roztrhly a očekávaný nesnesitelný páravý zvuk byl velmi jemný.“⁵

5 Nedatovaný strojopis. Archiv Kamily Bendové

Nóbl rodina z Prahy

Václav s Kamilou toho měli společného více, než si ten večer v Lobkovické vinárně stačili říct. Tak například oba byli absolutně nesportovní, těžko se učili cizí jazyky a ani jeden z nich nevnímal hudbu (což spolu nejspíš souviselo): Václav vtipkoval, že rozdíl mezi vyšším a nižším tónem poprvé pochopil až na hodině fyziky. Vysvětloval si to geneticky, protože jeho dědečkovi zakázali na vojně zpívat. Díky své fenomenální paměti však Václav u táboráků platil za vynikající nápovědu textů. Kamila zase protrpěla tři roky u klavíru, aniž tušila, co vlastně hraje: „Nepoznala jsem, jestli melodie stoupá nebo klesá. A když jsem zpívala, tak jsem v jedné písničce zvládla projít všechny tóniny.“⁶

Ale Kamilu s Václavem spojovalo i něco mnohem podstatnějšího. Oba pocházeli z rodin, které si zakládaly na vzdělání a měly blízko ke spisovatelům a literatuře; oba vyrůstali ve velkých domácnostech se silnými vazbami mezi sourozenci; a jejich otcové patřili k nejvlivnějším právníkům své doby a oba si vzali výrazně mladší ženy.

Bendův dědeček Ferdinand Kupec byl ředitelem plynárny a jeho babička Albína Čapková byla dcerou stavitele. Měli spolu tři děti, ale dospělosti se dožila jenom jednovaječná dvojčata Věra a Jiřina. Narodily se roku 1922 a stejně se oblékaly, česaly a vzdělávaly. Z obecné v Nuslích přešly na německou dívčí měšťanku, na kterou navázaly odbornou školou rodinnou. Přípravovala je k péči o domácnost i k práci v samostatných živnostenských povoláních. Až tady se dvojčata každý den na pár hodin rozdělila: zatímco Jiřina chodila do áčka, Věrka do běčka.

Dobové fotografie zrcadlí jejich společenské postavení: hrály tenis, učily se jezdit na koni, Vánoce trávily na horách v Krkonoších. Vyzkoušely si skautský tábor, chodily do tanečních... Na všech snímcích na sobě mají identické oblečení, a to i na konci válečného roku 1942, kdy už to dávno nebyly rozpustilé holčičky ve sněhobílých sukýnkách, ale okaté slečny v róbách s perlovými náhrdelníky. Husté kudrnaté vlasy si vyčesávaly vysoko nad čelo a po pravé straně nechávaly pěšinku. O víkendech jezdily na rodinné sešlosti do Chlomku u Sázavy, kde jejich dědeček Čapek postavil krásnou

6 Rozhovor s Kamilou Bendovou, 13. 7. 2021, Karlovo náměstí

zahradní haciendu — později bude hrát velkou roli i v životě Václava a Kamily Bendových.

Na prosklené verandě na Chlomku se servírovaly nedělní obědy i odpolední káva a vedly hlasité a ironické hovory. Zasahovali do nich nejen rodiče dvojčat Albína s Ferdinandem, ale i čtyři tetičky a čtyři strýčkové, z nichž jeden přišel ve velké válce o nohu. K pohoršení čtveřice tetiček se dvojčata v neděli vracela do Prahy každá zvlášť: Věrka jezdila o jeden vlak dřív než Jiřina.

„Uznávám, že byly opravdu stejný. Ani v dospělosti se nechtěly odlišovat, a tak neustále docházelo k záměnám. A já jsem dostávala vynadáno od sousedů, že je moje máma nepozdravila — a přitom to byla teta!“ vzpomíná Věrčina dcera Irena Sedláčková.⁷

Jeden z mála, kdo dokázal dvojčata bezpečně rozeznat, byl doktor práv Václav Benda. O dvacet let mladší Jiřině se začal dvořit na sklonku války, která ho vytrhla ze slibně rozjeté kariéry celního úředníka. Ani tak však nebyl špatná partie, jako vrchní komisař na válečném ministerstvu školství měl nadprůměrný plat. O drobné brunetce celý život mluvil jako o lásce na první pohled: „Když jsem se zamiloval, tak jsem přesně věděl, která z těch dvou je ta moje.“⁸

Václav Benda starší si vzal Jiřinu Kupcovou 22. srpna 1945 v kostele svatého Josefa na Malé Straně. Svatba byla skromná, jak se na tu dobu slušelo, svět se z války teprve vzpamatoval. Svatební fotograf zachytil doktora Benda v obleku s motýlkem a bílými rukavičkami, jak trochu vyplašeně zírá skrz silné kulaté brýle. Nevěsta Jiřina s velkou baldachýnovou čelenkou se spokojeně usmívá.

Ve stejném kostele se o dvaadvacet let později ožení Václavův prvorozený syn Václav. Ten se manželům Bendovým narodil necelý rok po svatbě 8. srpna 1946 — ve stejném měsíci Jiřina Bendová skončila u Pražských obecních plynáren.⁹

Doktor Benda svou mladou ženu prý bezmezně miloval a hýčkal: po každé, když se k ní vracel z Chlomku, vezl jí alespoň kytičku polních květů.

7 Rozhovor s Irenou Sedláčkovou, 9. 5. 2022, Městský úřad Klecany

8 Citováno podle vzpomínky Kamily Bendové

9 Hlášení V. Bendy ministerstvu financí, srpen 1946. Výpověď z důvodu mateřství datovala Jiřina Bendová až k poslednímu srpnovému dni. Archiv Celního úřadu v Plzni, složka Václav Benda

Šťěstí manželů kalil jen smutek Věry, která do té doby sdílela se svým dvojčetem téměř vše. „Když se Jiřina vdala, byla Věrka zoufalá,“ vzpomíná Kamila Bendová. „Najednou přišla o svou půlku. Každý den si volaly...”

Ten smutek číší z jedné z fotografií v rodinném albu: Věrka stojí samotná v zahradě na Chlomku, tělo bez duše.

Nóbl rodina z Brna

Kamila Bendová věří v sílu rodin. Že se v určitých dobách semknou a vydají ze sebe to nejlepší, ale pak přicházejí i chvíle horší, kdy rodiny slábnou, vadnou a upadají. „Je to věčný koloběh. Nahoru dolů,“ říká Kamila, jejíž rodina patřila v Brně k těm nejznámějším.

Kamilin dědeček Josef Makowský byl poštovní úředník a cestoval po celé monarchii. Uměl morseovku, přátelil se s básníkem Petrem Bezručem a vzal si mlynářskou dceru Marii, s kterou měl dva syny a dvě dcery. Měli ve zvyku pojmenovat své potomky podle dnů, v nichž se narodili, a jelikož se nejmladší dcera narodila v roce 1908 na Štěpána, pokřtili ji Štěpánka. Celý život ji pak mrzelo, že slaví svátek v den svých narozenin, a tak její dcera Kamila později dávala svým dětem jména naprosto opačně — čím dál byly narozeniny od svátku, tím líp.

Dědeček Makowský míval ve skříni zamčenou pušku. Náboje schovával jinde, ale jeho děti věděly, kde jsou. Nejstarší syn Karel se jednou chtěl s puškou vytáhnout před kamarádem, otevřel skříň, vytáhl zbraň, došel pro náboje, ale pušku nenabil. Pak si dlouho hráli na vojáky, Karel si na chvíli odskočil, a když se vrátil, popadl pušku tak jako předtím a dělal si legraci: „Já tě střelím!“

„Nestřílej!“ zakřičel kamarád. Zbraň mezitím nabil a teď se lekl tak, že si přidržel. V tom okamžiku Karel vystřelil.

Byla to tragédie, kulka trefila chlapce do hlavy. Zemřel a jeho rodina malého Karla proklela. Alespoň tak se to v rodině tradovalo a Kamilin strýc se už nikdy nezbavil otázek bez odpovědí: Co by se stalo, kdyby tenkrát tu skříň neodemkl? A co kdyby z té místnosti neodešel? Nebo kdyby si jeho kamarád nepřidržel? To by ho býval střelil jen do nohy, a ne do hlavy...

V rodině Makowských se mluvilo převážně německy, ale své čtyři děti v Brně posílali do českých škol. Štěpánka, které se říkalo malá Maxa, chodila se svou starší sestrou Marií neboli velkou Maxou do střední dívčí školy na Mendelově náměstí. Obě byly velice nadané a cílevědomé: Marie se stala lékařkou a Štěpánka odjela koncem dvacátých let na stipendijní pobyt do Francie. Společně s dalšími československými dívkami studovala na střední škole v Saint-Germain-en-Laye nedaleko Paříže v rámci mezinárodního projektu, u jehož zrodu stál i budoucí prezident Edvard Beneš či historik Ernest